

Szanowny Panie Prezydencie,  
Szanowna Pani Profesorowo,  
Szanowni Państwo,

Przypadł mi zaszczyt wygłoszenia laudacji z okazji wręczenia Nagrody Prezydenta Olsztyna im. Bohdana Jerzego Koziello-Poklewskiego w dziedzinie historii Radosławowi Grossowi za monografię *Przemiany gospodarcze wsi na Warmii i Mazurach w latach 1945-1956*.

Prof. UWM Radosław Gross to historyk średniego pokolenia, badacz dziejów najnowszych zajmujący się historią gospodarczą i społeczną, dziejami Warmii i Mazur oraz badaniem kultur pamięci. Jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Instytutu Historii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Nagrodzona książka to rozprawa habilitacyjna, bardzo dobrze oceniana przez środowisko historyczne; to przede wszystkim efekt kilkuletniej, mozolnej pracy badawczej. Została poświęcona analizie najważniejszych zjawisk gospodarczych, jakie zaszły na wsi na Warmii i Mazurach w latach 1945-1956, a więc w pierwszym okresie powojennym, obejmującym okres osadnictwa i odbudowy wsi (do 1948 r.), a następnie próby jej przebudowy w okresie stalinowskim.

Warto podkreślić, że około 70% społeczeństwa Warmii i Mazur zamieszkiwało w tym okresie obszary wiejskie. Trudności, jakie występowały wówczas na wsi: problemy w osadnictwie wiejskim, w odbudowie zniszczonych majątków i gospodarstw, ucisk fiskalny, przekładały się na funkcjonowanie gospodarki całego województwa olsztyńskiego, opartej głównie na gospodarce rolnej.

Z monografii dowiadujemy się, że dyrektywny system zarządzania państwem, nie liczący się z lokalną specyfiką, zdecydował o nieracjonalnych kierunkach przemian gospodarczych wsi na Warmii i Mazurach. Polityka rolna podporządkowana doktrynie komunistycznej i bieżącym celom politycznym doprowadziła do nadmiernej eksploatacji chłopskich gospodarstw, odpływu wielu osadników, rozrostu terytorialnego deficytowych majątków państwowych i w efekcie przyczyniła się do niskiej wydajności produkcji. Struktura rolna wykształcona na Warmii i Mazurach do 1956 r. oparta na ogromnym odsetku użytków rolnych znajdujących się w państwowej administracji przetrwała aż do likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych w pierwszej połowie lat 90. XX w. Likwidacja ich, jak wiemy, pociągnęła za sobą ogromne skutki społeczne.

Warto podkreślić znaczenie okresu, który obejmuje tematyka książki – powojenne dwunastolecie (1945-1956). W okresie tym doszło do „wymiany” ludności na ogromną skalę, niespotykaną nigdy wcześniej na tym obszarze. W jej wyniku na Warmii i Mazurach pozostała niewielka część ludności przedwojennej, a zdecydowaną większość społeczeństwa stanowili nowi, napływowi mieszkańcy. Radosław Gross opisuje więc gospodarczy kontekst ich wzajemnych stosunków, aklimatyzacji, mniej lub bardziej udanych prób integracji i najważniejszych problemów wynikających z ówczesnej polityki gospodarczej, z jakimi się zmagali. Podkreślić warto, że procesy te zachodziły w niełatwych okolicznościach – okresie stalinowskim. Dla współczesnych mieszkańców Warmii i Mazur praca ta może więc stać się także źródłem poznania własnych korzeni.

Do tej pory nie ukazała się monografia, którą poświęcono problematyce przemian gospodarczych wsi na Warmii i Mazurach po drugiej wojnie światowej. Książka

Radosława Grossa może stanowić punkt wyjścia do badań nad dziejami rolnictwa po 1945 r. na obszarze Warmii i Mazur, a także ziem włączonych do Polski w 1945 r. Może być również wykorzystana w szerszych badaniach poświęconych rolnictwu i przekształceniom dokonującym się na wsi polskiej po drugiej wojnie światowej. Poza tym może być wykorzystana w badaniach okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach oraz w pracach badawczych poświęconych stalinowskiej polityce gospodarczej.

Reasumując, dodam, że badania historii gospodarczej to niezbyt wdzięczny obszar badawczy. Od lat nie ma mody na prowadzenie takich badań. Lepiej „sprzedają się” dziś Żołnierze Wyklęci, szeroko rozumiana historia polityczna czy wojskowości.

Mam nadzieję, że dzisiejsza nagroda zainspiruje badaczy młodszego pokolenia do sięgania po problematykę gospodarczą, czego Państwu i sobie życzę!

*dr hab. Andrzej Korytko, prof. UWM*